

НОМЕНКЛАТУРА ТОВАРІВ НА ВІТЧИЗНЯНОМУ БІРЖОВОМУ РИНКУ

Т. Ю. Андросович, кандидат економічних наук

Розглянуто роль біржових товарів у функціонуванні біржового ринку, вимоги до них та класифікацію. Оцінено ситуацію щодо товарів, які торгуються на вітчизняному біржовому ринку. Запропоновано напрями вдосконалення формування номенклатури біржового ринку з метою подальшої інтеграції у світовий біржовий простір.

Біржові товари, стандартизація, біржовий ринок, вимоги до біржових товарів, класифікація біржових товарів, біржова номенклатура, товарні деривативи.

Питання розвитку біржового ринку в нашій країні було і залишається одним із ключових у сфері розв'язання проблем справедливого ціноутворення, оптимальної організації товарообігу та страхування цінних ризиків, що виникають у процесі торгів. Існує деяка специфіка організації вітчизняного біржового ринку, яка полягає у встановленні переліку товарів, що можуть торгуватися на біржах країни. На жаль, цей перелік не завжди відповідає світовим вимогам і стандартам та цим самим гальмує біржові інтеграційні процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі питанням функціонування біржового ринку присвячено велику кількість праць. Слід відзначити таких авторів, як Л. О. Примостка, М. О. Солодкий, О. М. Сохацька, О. М. Шпичак, В. О. Яворська та інші.

Мета дослідження – проаналізувати номенклатуру товарів на вітчизняному біржовому ринку та визначити її вплив на рівень його розвитку в умовах інтеграції у світовий біржовий простір.

Виклад основного матеріалу. Основною умовою здійснення біржової торгівлі є наявність товарів, якими торгують на товарній біржі, та рівень їх стандартизації. На вітчизняному товарному ринку в обігу перебувають близько 20 млн найменувань товарних позицій. Проте зовсім невелика їх частина може бути об'єктами біржової торгівлі на товарних біржах. До торгівлі на товарній біржі допускаються товари, головною рисою яких є простота і стандартизованість асортименту та якості. У процесі розвитку біржової торгівлі сформувалися чіткі вимоги до біржового товару.

До біржового товару, яким здійснюють торгівлю на товарних біржах, належить не вилучений з обігу товар певного виду та якості, а також стандартний контракт на зазначений товар, допущений до торгів біржею згідно із правилами біржової торгівлі.

Біржовий товар має відповідати таким вимогам [1]:

– масовий характер виробництва і споживання, велика кількість виробників і широке коло споживачів;

- стандартність, тобто відповідність встановленим вимогам щодо якості та інших характеристик, передбачених чинним законодавством;
- взаємозамінюваність у межах певних груп і видів товарів;
- транспортабельність;
- добра збережуваність;
- незалежність якісних характеристик товару від конкретного споживача;
- змінність цін під впливом природних, сезонних та інших чинників.

Отже, біржовий товар є масовим, однорідним, кількісно та якісно стандартизованим, взаємозамінним, знеособленим і, з огляду на високий рівень попиту й пропозиції, ним торгують у великих обсягах, що дає змогу встановити більш реальну ринкову (рівноважну) ціну.

Уніфікація біржового товару, згідно з державними стандартами, задовольняє вимоги торгівлі на внутрішньому ринку України. Крім того, практично кожна товарна біржа розроблює на основі державних стандартів і застосовує власний перелік товарних груп відповідно до Положення про біржовий стандарт.

Однак досвід показує, що при виході біржових товарів України на світові ринки виникає проблема незіставності вітчизняного біржового стандарту зі стандартами, прийнятими у світовій торгівлі. Значною мірою це зумовлює й те, що тільки 10 % усього біржового обігу України реалізується на ринках реального товару міжнародних бірж.

Стандартні біржові контракти, згідно із правилами біржової торгівлі, містять встановлену біржею кількість товару певного ґатунку, типу, марки (біржова одиниця, партія, лот, які відповідають або місткості транспортних засобів або є традиційними за обсягом та вагою) і регламентують терміни його поставки. Наприклад, в Україні один лот пшениці має обсяг вагонної партії 60 т, для олії соняшnikової він становить 8–12 т при перевезенні автоцистерною, а 60 т – залізничною цистерною. Правилами біржової торгівлі жорстко регламентуються кількісні параметри, відхилення від встановленої ваги або обсягу не повинно перевищувати 3%.

Біржовий товар, як правило, є сировиною або напівфабрикатом, адже основною класифікаційною ознакою при його виокремленні є те, що він має пройти лише первинне технологічне оброблення.

Машинно-технічна продукція, готові до споживання продукти промислового виробництва й товари широкого вжитку не є об'єктами біржової торгівлі внаслідок їх різноманітності, швидкої зміни технічних характеристик і високого рівня монополізації їх виробництва та збуту.

Існує кілька класифікацій біржових товарів. Згідно з однією з них, товари, за якими здійснюються торги на товарних біржах, об'єднують у п'ять груп, що охоплюють понад 70 найменувань товарного асортименту на біржах реального товару, хоча в 1991 р. товарні біржі торгували асортиментом понад 3000 найменувань, і 148 — на ф'ючерських біржах [3]. Основний асортимент цих товарів наведено в табл. 1.

Більш ніж третина всього товарообігу міжнародних товарних бірж припадає на торгівлю сільськогосподарською продукцією і сировиною,

лісоматеріалами та продовольчими товарами. Основними товарами в цих групах є насіння олійних культур і продукти їх перероблення та зернові культури, на сукупну частоту яких припадає понад 60 % товарообігу сільськогосподарських товарів. Приблизно 18 % становить торгівля продовольчими товарами і близько 2 % – лісоматеріалами.

1. Класифікація біржових товарів на міжнародних товарних біржах*

Товарна група	Основний асортимент
1. Сільськогосподарська продукція і сировина	1.1. Зернові культури (пшениця, кукурудза, рис, овес, ячмінь, жито) 1.2. Насіння олійних культур та продукти їх перероблення (насіння соняшнику, льону і бавовнику, соєві боби, шрот) 1.3. Текстильна сировина сільськогосподарського виробництва (бавовна, джут, натуральний шовк, пряжа, мита вовна, льон) 1.4. Натуральний каучук
2. Продовольчі товари	2.1. Рослинного походження (цукор, рослинна олія, арахіс, концентрат апельсинового соку, какао-боби, кава) 2.2. М'ясо та живі тварини
3. Лісоматеріали	3.1. Піломатеріали 3.2. Фанера
4. Кольорові й дорогоцінні метали	4.1. Кольорові метали (мідь, олово, свинець, нікель, цинк, алюміній) 4.2. Дорогоцінні метали (золото, платина, срібло тощо)
5. Паливно-енергетичні матеріали	5.1. Нафта та нафтопродукти (сира нафта, мазут, дизельне пальне, бензин) 5.2. Газ та продукти його перероблення (скраплений газ, газойль, газ)

*Джерело: [6].

У біржовій торгівлі промисловою сировиною і продукцією понад половина товарообігу припадає на паливно-енергетичні матеріали; дорогоцінні метали становлять близько 30 % товарообігу, а питома вага кольорових металів – приблизно 20 % [5].

Зовсім інша структура товарного обігу складалася на вітчизняних біржах, що зумовлено дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Початковий етап відродження біржової торгівлі припадає на кінець 1990-х років, коли розпочалося реформування соціально-економічної системи в країні. Ліквідація централізованого розподілу матеріальних ресурсів та державної системи матеріально-технічного забезпечення, впровадження вільних цін за умов дефіцитного ринку зумовили виникнення великої кількості бірж як альтернативи планово-розподільчим органам. Усі вони реєструвалися як комерційні організації і мали на меті отримання прибутку для засновників. Складна фінансова ситуація, гострий дефіцит матеріально-технічних ресурсів та недосконале законодавство призвели до перетворення бірж на звичайних ринкових посередників, які створювали умови для спекулятивної торгівлі

реальним товаром із негайною поставкою проданого товару. На біржові торги виставляли найрізноманітніші товари, на які тільки був попит [3]. Тому переважну частку в товарному асортименті більшості бірж становили не біржові товари, а машинно-технічна продукція, устаткування, споживчі товари.

В Україні всі групи товарів можна реалізувати через біржу. Наприклад, на Криворізькій товарній біржі "Базис" до торгів допускаються такі активи: об'єкти нерухомості, автотранспорт, сільськогосподарська та інша техніка, рухоме майно та інша продукція, реалізація якої через біржу не заборонена нормативними документами.

Спеціальними товарними групами, що реалізуються через біржу є банківські метали, майно підприємств, що знаходилось у податковій заставі, та конфіскації митниці. Банківські метали на біржах України – це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені до найвищих проб відповідно до світових стандартів у зливках і порошках, що мають сертифікати якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів. З металів платинової групи береться лише паладій.

Після набуття чинності прийнятого в грудні 1991 року Закону України «Про товарну біржу» та досконаліших законодавчих актів з оподаткування доходів підприємств, ситуація докорінно змінилася. Біржі почали виконувати функції, які притаманні товарним біржам у країнах із розвинутою ринковою економікою. І товарна структура набула такого вигляду (табл. 2).

2. Товарна структура вітчизняної біржової торгівлі*

Товарна позиція	2000 р.		2007 р.		2013 р.	
	Обсяг угод, млн грн	Питома вага, %	Обсяг угод, млн грн	Питома вага, %	Обсяг угод, млн грн	Питома вага, %
Метал і метало-продукція	4,9	0,29	8,7	0,04	0,1	0,0003
Кольорові метали	0,3	0,02	-	-	0,1	0,0003
Транспортні засоби	193,4	11,50	452,8	1,94	51,1	0,18
Обчислювальна техніка та оргтехніка	8,6	0,51	-	-	-	-
Ліс і лісоматеріали	0,7	0,05	701,8	3,0	1861,3	6,46
Будівельні матеріали	3,6	0,22	-	-	-	-
Паливо:	290,6	17,28	9343,4	40,00	11132,8	38,65
зокрема: вугілля	1,5	0,09	0,4	0,002	2180,1	7,57
бензин	0,5	0,03	7,2	0,03	669,7	2,32
Сільськогосподарська продукція	989,7	58,83	9596,8	41,16	11631,6	40,38
Продовольчі товари	62,8	3,73	1228,5	5,27	2245,2	7,79
Хімічна продукція	124,9	7,42	0,3	0,001	12,0	0,04
Інші товари	2,6	0,15	1981,00	8,50	1872,8	6,50
Загалом:	1682,1	100,00	23313,3	100,00	28807,0	100,00

*Джерело: дані Держкомстату України [1].

За даними Держкомстату України у товарній структурі біржових угод упродовж аналізованого періоду найбільшу питому вагу займає сільськогосподарська продукція та, починаючи з 2007 р. і дотепер, вона поступається паливу. Значно збільшилися обсяги торгівлі лісоматеріалами, що свідчить про розширення торгів саме на цей вид біржового товару. Такі товари, як обчислювальна техніка та будівельні матеріали, взагалі не представляються на біржових торгах, що є позитивним явищем з точки зору переоцінки належності цих товарів до переліку біржових.

Важливою особливістю біржової торгівлі є відсутність самого біржового товару на біржі під час торгів. Оскільки кількісні та якісні характеристики біржового товару стандартизовані, немає потреби в його пред'явленні. Тим важливішим є встановлення вимог до якості біржового товару й контроль за їх дотриманням.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналізуючи ситуацію, що склалася на вітчизняному біржовому ринку в аспекті товарів, що на ньому торгуються, можна зазначити, що спостерігається позитивна тенденція щодо збільшення обсягів торгів товарами, які зараховані до переліку біржових. Однак постає питання для подальших досліджень щодо активізації торгів на біржах такими видами біржових товарів, як деривативи. Вони вимагають доведення стандартів біржових товарів до світових, чіткого правового поля в цій сфері та залучення товаровиробників і споживачів до торгівлі даними біржовими інструментами. Як наслідок, працюватиме механізм справедливого ціноутворення та страхування цінових ризиків на біржовому ринку.

Список літератури

1. Беднарчук М. С. Біржові товари : підруч. / М. С. Беднарчук, І. С. Полікарпов. – Львів : Магнолія. – 365 с.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
3. Солодкий М. О. Біржовий ринок / М. О. Солодкий. – К. : Аграрна освіта, 2010. – 510 с.
4. Солодкий М. О. Біржові товарні деривативи: теорія, методологія, практика : моногр. / М. О. Солодкий, В. О. Гниляк. – К. : Аграр Медіа Групп, 2012.– 238 с.
5. Біржовий ринок: проблеми функціонування та перспективи інноваційного розвитку / [Солодкий М. О., Стасіневич С. А., Яворська В. О., Андросович Т. Ю.]. – К. : Компрінт, 2013. – 215 с.
6. Сохацька О. М. Біржова справа : підруч. / О. М. Сохацька. – 2-ге вид., змін. й доп. – Тернопіль : Карт-бланш, Кондор, 2008. – 632 с.
7. Яворська В. О. Розвиток біржового аграрного ринку / В. О. Яворська, Ю. А. Кикла // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – К. : НУБіП України. – 2013. – Вип. 181. – С. 369–373.

Рассмотрена роль биржевых товаров в функционировании биржевого рынка, требования к ним и классификация. Оценена ситуация в отношении товаров, которые торгуются на отечественном биржевом рынке. Предложены направления усовершенствования формирования

номенклатуры биржевого рынка с целью дальнейшей интеграции в мировое биржевое пространство.

Биржевые товары, стандартизация, биржевой рынок, требования к биржевым товарам, классификация биржевых товаров, биржевая номенклатура, товарные деривативы.

The role of the exchange of goods in the functioning of the exchange market, their requirements and classification. Reviewed situation in respect of goods that are traded on the domestic stock market. Directions improvement formation nomenclature exchange market in order to further integrate into the global exchange space.

Commodities, standardization, stock market, requirements to exchange goods, classification of goods exchange, exchange nomenclature commodity derivatives.

УДК 631.11 (23.0)

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСТВ ГІРСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ КАРПАТ

**Н. Й. Балаж, кандидат економічних наук
ВП НУБіП України «Мукачівський аграрний коледж»**

Розкрито роль господарств населення у розвитку гірських територій. На основі проведеного в статті аналізу діяльності господарств населення гірських територій висвітлено перспективне бачення розвитку цих господарств, зокрема обґрунтовано висновок, що господарства населення є тимчасовим явищем, завдяки якому, гірські села виходять зі складного економічного становища. З'ясовано, що в майбутньому господарства населення не можна вважати прогресивною формою господарювання в сільському господарстві, а необхідно трансформувати їх в ефективні виробничі структури.

Гірські території, господарства, село, виробничі структури.

Однією з особливостей чотирьох областей зони Карпат є їх просторова вертикальна зональність. Так, із 3758 поселень Карпатського регіону 711 населених пунктів, або 18,9%, мають статус гірських, із кількістю населення в них понад 900 тис. осіб. У гірських районах областей Карпатського регіону основна питома вага належить сільським поселенням, а головною сферою докладання праці в них є сільське господарство. Основною ж організаційно-правовою формою діяльності в сільському господарстві є зайнятість у господарствах населення. З одного боку, вони стали для багатьох селянських сімей основним джерелом формування доходів і продовольчих ресурсів, а з іншого – стабілізаційною

© Н. Й. Балаж, 2014